

Pokucanie poległ pod Monte Cassino

W tym roku 18 maja obchodziliśmy 80 rocznicę zwycięskiej bitwy żołnierzy 2 Korpusu Polskiego (KP) gen. Władysława Andersa o Monte Cassino. Masyw ten, wraz ze znajdującym się na wzgórzu klasztorem benedyktynów i umocnieniami, był najsilniej bronioną pozycją niemiecką na tzw. linii Gustawa zagradzającą drogę do Rzymu. Trzy natarcia Amerykanów, Kanadyjczyków, Brytyjczyków, Nowozelandczyków, Hindusów, Gurków, Francuzów, Marokańczyków, Algierczyków zakończyły się niepowodzeniem. Czwarte natarcie rozpoczęli Polacy przy wsparciu aliantów.

Widok z klasztoru benedyktynów na Polski Cmentarz Wojenny i wzgórze 593 z pomnikiem 3 Dywizji Strzelców Karpackich. Fot. BK 1984

Widok na groby żołnierskie, taras z Krzyżem Virtuti Militari i wejście na cmentarz. Fot. BK 1984

Ta krwawa i zacięta bitwa, zaliczana przez historyków do największej bitwy lądowej w Europie, stała się symbolem walki żołnierza polskiego o wolną i niepodległą Ojczyznę podczas II wojny światowej. Walka ta rozpoczęła się o wiele wcześniej powsta-

niem kościuszkowskim po utracie niepodległości i podziale Rzeczypospolitej między trzech zaborców. Każde pokolenie przypominało swymi czynami, że „jeszcze Polska nie zginęła”. Powstańcy i żołnierze byli ochotnikami i tułaczami, którzy za swą odważną, patriotyczną postawę płacili utratą rodziny, majątku, więzieniem, zsyłką na Wschód, a często płacąc najwyższą cenę – oddając życie. Żołnierz ochotnik w naszej tradycji i kulturze cieszy się najwyższym szacunkiem, uznaniem i podziwem. Został uwieczniony w pieśni i muzyce, poezji i powieści, malarstwie i rzeźbie, a także w filmie. Polskie groby żołnierskie spotykamy w Europie, Azji i Afryce. Dla pokolenia które odzyskało w 1918 ojczyznę „największą świętością Polski” – jak pisała Barbara Mękarska-Kozłowska, historyk emigracyjny, a prywatnie żona kołomyjanina – był Cmentarz Obrońców Lwowa, a dla pokolenia, które walczyło na wszystkich frontach II wojny światowej i ich potomków, takim miejscem stał się Polski Cmentarz Wojenny na Monte Cassino.

Budowa cmentarza trwała dwa lata, od października 1944 do października 1946 według projektu architektów Wacława Hryniewicza i Jerzego Skolimowskiego. Rzeźby w kamieniu i brązie wykonał Michał Paszyn, a pracami budowlanymi kierował inżynier Tadeusz Muszyński. Poświęcenia cmentarza 1 września 1945 dokonał biskup polowy WP Józef Gawlina. W 1970 pochowano na cmentarzu dowódcę 2 KP gen. Władysława Andersa. Garścią ziemi polskiej z Cmentarza Orląt Lwowskich pożegnał go gen. Szyszko-Bohusz.

Na cmentarz, położony na stoku wzgórza 593, prowadzi z klasztoru benedyktynów szeroka aleja obsadzona żywopłotem. Wejścia strzegą stojące na wysokich cokołach dwa dumne orły w koronie o husarskich skrzydłach, wykute z trawertynu przez włoskiego artystę Duilio Cambellottiego. Na półkolistym tarasie w centrum 16-metrowego Krzyża Virtuti Militari płonie znicz, który otacza wieniec laurowy, a wokół zewnętrznego muru oporowego biegnie napis:

PRZECHODNIU POWIEDZ POLSCE
ŻEŚMY POLEGLI WIERNI W JEJ SŁUŻBIE

Jest to parafraza inskrypcji poety greckiego Symonidesa na pomniku Leonidasa i 300 Spartan poległych w bitwie pod Termopilami w 480 r. p.n.e. – *Przechodniu, idź i powiedz Sparcie, że wierni jej prawom tu spoczywamy*. Powyżej, amfiteatralnie na

dziewięciu tarasach, spoczywa ponad tysiąc poległych żołnierzy wszystkich wyznań – obywateli II Rzeczypospolitej Polskiej oraz Kresów dalekich i bliskich pod prostymi płytami z trawertynu (1054 lub wg innych źródeł 1072, w bitwie poległo 923). Na najwyższym tarasie umieszczono ołtarz polowy wraz z godłami oddziałów. U szczytu czuwa Orzeł Biały wykuty także w trawertynie, otoczony krzyżem z żywopłotu. Na szczycie wzgórza 593 postawiono pomnik 3 Dywizji Strzelców Karpackich w formie obelisku wg projektu architekta Tadeusza Zandfosa z sentencją:

ZA WOLNOŚĆ NASZĄ I WASZĄ
MY ŻOŁNIERZE POLSCY
ODDALIŚMY
BOGU – DUCHA
ZIEMI WŁOSKIEJ – CIAŁO
A SERCA POLSCE

Na grobie generała Władysława Andersa zawsze są białoczerwone kwiaty i ... różańce. Fot. BK 1984

Bohaterów majowej bitwy uwiecznił wybitny reportażysta i patron roku 2024 Melchior Wańkowicz w swym 3-tomowym dziele *Bitwa o Monte Cassino*. Jednym z ilustratorów pierwszego wydania tej książki był rzeźbiarz Adolf Glett, absolwent Państwowej Szkoły Przemysłu Drzewnego w Kołomyi oraz szkół artystycznych w Krakowie, Poznaniu i Rzymie. W kraju książkę oceniano wraz z ilustracjami. Warto pamiętać, że Wańkowicz pochodził z Mińszczyzny, autor tekstu pieśni *Czerwone maki na Monte Cassino* Feliks Konarski z Kijowszczyzny, kompozytor pieśni Alfred Schütz z Tarnopola, a reżyser pierwszego filmu o bohaterach spod Monte Cassino *Wielka droga*, Michał Waszyński z Kowla. Dwaj ostatni byli pochodzenia żydowskiego. Gdy w PRL-u o czynach żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie zachowywano milczenie, Kresowianie pokazali swój hart ducha i niezależność. Lwowiacy we Wrocławiu już 1946 jedną z ulic na Sępolnie nazwali „Monte Cassino”, a wilniuki w Sopocie reprezentacyjnej ulicy

miasta nadali w 1956 nazwę „Bohaterów Monte Cassino” (popularny „Monciak”).

Żołnierze 2 Korpusu wraz z akowcami na uroczystości 50. rocznicy bitwy pod Monte Cassino 18 maja 1994. Spotkanie odbyło się w ulewnym deszczu i bez papieża Jana Pawła II, który złamał nogę. Fot. BK 1994

Akowcy z Wrocławia przy grobie generała Władysława Andersa podczas uroczystości 50. rocznicy bitwy pod Monte Cassino. Fot. BK 1994

Białoczerwone wieńce od żołnierzy 2 Korpusu Polskiego i Armii Krajowej, przybyłych na uroczystość 50. rocznicy z całego świata. Fot. BK 1994

W kampanii włoskiej uczestniczyli liczni Pokucianie, wśród nich oficerowie 49 Huculskiego Pułku Strzelców oraz najmłodszy żołnierz z Kołomyi – syn pośła na sejm II RP Zbigniew Sanojca, który mając niespełna czternaście lat jesienią 1939 przedarł się do PSZ na Zachodzie i walczył pod Tobrukiem i Monte Cassino. Pokucianie spoczywają także na polskich cmentarzach wojskowych na ziemi włoskiej w Casamassinie, Loreto i Bolonii. By Polska pozostała w Europie, co stało się dwadzieścia lat temu, oddało swe życie 19 żołnierzy i oficerów pochodzących z powiatów: Kołomyja, Horodenka, Śniatyn, Kosów, Nadwórna i Tłumacz. Poniżej przedstawiam ich sylwetki. Wymagają one wielu uzupełnień (pochodzenie, rodzina, wykształcenie, zawód, sposób dostania się do PSZ, odznaczenia) ¹. Wszelkie informacje proszę kierować na adresy e-mail: Ogólnopolskiego Oddziału Kołomyjan „Pokucie”: kolomyja.pokucie@gmail.com z kopią do autorki: dobroslawak@wp.pl

Jeden z dwóch orłów w koronie z husarskimi skrzydłami dłuta Duilio Cambellottiego, strzegący wejścia na cmentarz.
Fot. BK 1984

Barylak Władysław Klemens (1921–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 23 marca 1921 w Nadwórnej. Starszy strzelec (kapral wg wykazu odznaczeń Krzyżem Pa-

miątkowym Monte Cassino) 18 Lwowskiego Batalionu Strzelców 5 Kresowej Dywizji Piechoty (KDP) 2 Korpusu Polskiego (KP) gen. Andersa, poległ 12 maja 1944 w bitwie pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, gr. nr G-A-12. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 19211).

Księga pochowanych żołnierzy polskich poległych w II wojnie światowej, t. III Żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, Red. E. Pawłowski, Pruszków 1994 • *Wykaz poległych i zmarłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Obczyźnie w latach 1939-1946*, Londyn 1952 • *Polski czyn zbrojny w II wojnie światowej, Walki formacji polskich na Zachodzie 1939-1945*, Red. W. Biegański, Warszawa 1981 • *Polskie cmentarze wojenne we Włoszech*, <https://www.gov.pl/web/wlochy/monte-cassino-polskie-cmentarze-wojenne-we-wloszech>, [dostęp 5.05.2024] • *Historia Krzyża*, http://krzyz.montecassino.eu/search_name.php, [dostęp: 5.05.2024].

Chałupa Leon (1911–1944), oficer PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech, kawaler Orderu Virtuti Militari.

Urodzony 16 listopada 1911 w Nowosielicu, pow. Śniatyn. Jako dowódca w stopniu podporucznika II plutonu 3 kompanii 18 Lwowskiego Batalionu Strzelców 5 KDP, 2 KP, poległ 18 maja 1944 w walce o „Widmo” pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, gr. nr 7-C-1. Pośmiertnie odznaczony Orderem Virtuti Militari V klasy (nr 10040) i Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 19207). Jest jednym z bohaterów książki Melchiora Wańkowicza *Bitwa o Monte Cassino*. Z tej samej rodziny pochodził prawdopodobnie Sidor Chałupa z Nowosielicu, szeregowy 1 Armii LWP poległy w 1945 pod Kienitz (Niemcy) podczas forsowania Odry.

Pomnik Leona Chałupy ze Śniatyna. Fot. BK 1984

Księga pochowanych • *Wykaz poległych* • *Polski czyn zbrojny* • *Polskie cmentarze wojenne* • *Historia Krzyża* • *Wańkowicz M., Bitwa o Monte Cassino*, Warszawa 1992, s. 170, 171, 175, 220, 411 Łukomski G., Polak B., Suchcitz A., *Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945 Wykazy* • *Księga poległych na polu chwały*, Warszawa 1974.

Czapor Władysław

(1924–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 13 czerwca 1924 w Michalczu, pow. Horodenka. Starszy strzelec 6 Batalionu Strzelców Karpackich 3 Dywizji Strzelców Karpackich (DSK) 2 KP gen. Andersa, poległ 17 maja 1944 pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, grób nr 2-C-13. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 820).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża.

Decker Franciszek (Ferdynand)

(1921–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech, kawaler Orderu Virtuti Militari.

Urodzony 6 marca 1921 w Nadwórnej. Starszy strzelec 1 Samodzielnej Kompanii komandosów w składzie brytyjskiego 10 Międzyalianckiego Commando, poległ 18 stycznia 1944 przy forsowaniu rzeki Garigliano koło Neapolu, pochowany na polskim cmentarzu wojskowym w Monte Cassino we Włoszech, grób nr 2-C-8. Pośmiertnie odznaczony Orderem Virtuti Militari V klasy (nr 11242).

*Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny, s. 465 • Polskie cmentarze wojenne • Samodzielna Kompania Commando, https://pl.wikipedia.org/wiki/1_Samodzielna_Kompania_Commando, [dostęp: 5.05.2024]; Łukomski, *Kawalerowie*.*

Dwojak Władysław

(1922–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 25 sierpnia 1922 w Oknianach, pow. Tłumacz. Strzelec 3 Batalionu Strzelców Karpackich 3 DSK 2 KP gen. Wł. Andersa, poległ 16 maja 1944 pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, gr. 9-B-2. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 827).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża, http://krzyz.montecassino.eu/search_name.php, [dostęp: 5.05.2024]

Fanslau Karol Reinhold

(1895–1944), oficer służby stałej piechoty WP, 49 Pułku Piechoty w Kołomyi, podpułkownik PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech, obrońca Polski w 1920 i 1939, kawaler Orderu Virtuti Militari.

Urodził się 12 stycznia 1895 w m. Kłuśno, pow. Rypin na Pojezierzu Dobrzyńskim w rodzinie Andrzeja Fanzlaua, rolnika, i Ewy Dykał, był wyznania ewangelickiego. Ukończył 6 klas rosyjskiego gimnazjum w Czugujewie, guberni charkowskiej. Został nauczycielem i przed I wojną światową mieszkał w Łodzi.

Podczas I wojny 15 maja 1915 został powołany do 193 Pułku Piechoty armii carskiej w Moskwie. Tam w 1917 ukończył junkierską szkołę podoficerską – Aleksiejewską Szkołę Wojskową, uzyskując stopień chorążego, po czym otrzymał przydział do 275 Pułku Piechoty w Taganrogu nad Morzem Azowskim. Gdy po rewolucji październikowej wybuchła w Rosji wojna domowa, wstąpił ochotniczo do Armii Dońskiej – kontrrewolucyjnego wojska gen. Kaledina, atamana Kozaków Dońskich. Uczestniczył w walkach z Czerwoną Gwardią bolszewików pod Taganrogiem, Biełgorodem nad Dońcem, Rostowem nad Donem, stacją Kamienskaja i in. Po klęsce wojsk kozackich i proklamowaniu 22 stycznia 1918 Ukraińskiej Republiki Ludowej wojska niemieckie zajęły Ukrainę, a F.K. zmuszony został do pełnienia służby wojskowej od lipca do września 1918 w Starobielsku. Po uzyskaniu przepustki od niemieckich władz w listopadzie powrócił do rodzinnej wsi Michałki koło Rypina.

Do WP powołany został 28 lipca 1919. Otrzymał przydział do 20 Pułku Piechoty Ziemi Krakowskiej, zostając dowódcą 12 kompanii. W maju 1920 brał udział w walkach z Armią Czerwoną na froncie litewsko-białoruskim nad Berezyną. Podczas odwrotu żołnierze mocno przeżyli samobójczą śmierć swego dowódcy płk. Aleksandra Pietkiewicza, który nie mogąc obronić przed nawałem sowieckim Wileńszczyzny, z której pochodził, odebrał sobie życie. Kolejne walki toczył na froncie południowym, gdzie trwała obrona Lwowa przed 1 Armią Konną Budionnego. Wyróżnił się 5 lipca podczas kontrataku pod Aleksandrią koło Równego. W bitwie pod Brodami został ranny 5 sierpnia i dostał się na krótko do niewoli sowieckiej. Od września 1921 do kwietnia 1930 służył w 86 Pułku Piechoty w Mołodecznie jako dowódca kompanii. Jesienią 1930 otrzymał przydział do 49 Pułku Piechoty w Kołomyi, początkowo był dowódcą IV kompanii, później I kompanii aż do jesieni 1935. Następnie objął stanowisko kierownika wyszkolenia Ośrodka Wyszukowania Rezerw Piechoty w Róźnie nad Narwią. Będąc dowódcą Batalionu Manewrowego „Różan” tego ośrodka uczestniczył w zajęciu Zaolzia w październiku 1938 w ramach Samodzielnej Grupy Operacyjnej „Śląsk”. Awanse F.K. w WP: podporucznik (1919), porucznik (1922), kapitan (1928), major (1938), podpułkownik (1943).

W sierpniu 1939 ośrodek szkoleniowy w Róźnie zorganizował w mobilizacji alarmowej dwubatalionowy 115 Rezerwowy Pułk Piechoty dla obrony przeprawy i przedmościa nad Narwią w starych rosyjskich fortach dla rezerwowej 41 Dywizji Piechoty. Tędy wiodła najkrótsza droga z Prus Wschodnich do Warszawy. F.K. w kampanii wrześniowej dowodził I batalionem 115 PP. Jego żołnierze utrzymali się 5

września na stanowiskach w starych fortach, a następnego dnia po przejściu na lewy brzeg Narwi, przeżyli bombowy atak niemiecki. Luftwaffe podpaliła las zrzucając w ciągu godziny 4000 bomb zapalających. Po zranieniu dowódcy pułku ppłk. Czesława Rzedzieckiego F.K. przejął dowodzenie. Po sprzecznych rozkazach 41 DP opuściła umocniony przyczółek i wycofała się na linie Bugu, pozostawiając niewysadzony most.

Podczas okupacji działał w konspiracji, a w 1940 przekroczył granicę południową i dostał się do Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich gen. Kopańskiego na Bliskim Wschodzie. Tam został zastępcą dowódcy 3 Batalionu Strzelców Karpackich 3 DSK. Od 21 sierpnia do 9 grudnia 1941 walczył w obronie twierdzy pod Tobrukiem w Afryce Północnej, a w dniach 15–17 grudnia w bitwie pod Gazelą z wojskami włosko-niemieckimi został ranny, uszkodził kręgosłup i spędził osiem miesięcy w gipsie. Od 4 lipca 1943 dowodził 4 Batalionem Strzelców Karpackich. Poległ 17 maja 1944 postrzelony w serce dowodząc atakiem podczas zdobywania wzgórza nr 593 pod Monte Cassino. Pochowany na polskim cmentarzu wojskowym w Monte Cassino, gr. nr 4-B-2.

Rodziny jego nie ustalono. F.K. jest jednym z bohaterów książki Melchiora Wańkowicza *Bitwa o Monte Cassino*. Odznaczony pośmiertnie Orderem Virtuti Militari IV klasy (nr 49), wielokrotnie Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi (1935) i Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 759).

CAW, Akta personalne Fanzlau Karol AP 2188, Rozkazy dzienne 49 pp, nr 197 z dn. 17.09.1930, sygn. I 320.49.2, Biuro Personalne M.S.Wojsk. Wykaz stanu oficerów 1935, sygn. I 300.18.268 •

Aleksiej Kaledin

https://historia.fandom.com/pl/wiki/Aleksiej_Kaledin, [dostęp 5.05.2019] • Wrona S., *Zarys historii wojennej 20-go pułku piechoty Ziemi Krakowskiej*, Warszawa 1928, s. 9-15 • 100 Bohaterów na 100-lecie Bitwy Warszawskiej, <https://ipn.gov.pl/pl/100-bohaterow-na-100-le/104501,Karol-Reinhold-Fanslau-do-1934-Fanzlau-ur-12-stycznia-1895-w-Klusnie-pow-Rypin-z.html>, [dostęp: 5.05.2021] •

Ośrodek Wyszakolenia Rezerw Piechoty,

https://pl.wikipedia.org/wiki/O%C5%9Brodek_Wyszakolenia_Rezerw_Piechoty, [dostęp 5.05.2019] •

115 Pułk Piechoty,

[https://pl.wikipedia.org/wiki/115_Pu%C5%82k_Piechoty_\(II_RP\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/115_Pu%C5%82k_Piechoty_(II_RP)) •

Zawilski A., *Bitwy polskiego września*, Łódź 1989, s. 181-185 • *Polski czyn zbrojny...*, s. 376-389 • *Rocznik oficerski 1924, 1928, 1932*, Warszawa • Wańkowicz M., *Bitwa o Monte Cassino*, Warszawa 1992, s. 307, 315, 316, 330-333, 338, 358, 384, 390, 560 • Krzystek T., *Album Tobruk Pamiątki chwały Karpatczyków*, Warszawa 2010 • Kirszak J., *Śmierć pułkownika – Karol Reinhold Fanslau na polu chwały*, „Polska Zbrojna. Historia” 2018, nr 3.

Gancarz Jan

(1912–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 23 sierpnia 1912 w Bednarówce, pow. Tłumacz. Kapral 2 Batalionu Strzelców Karpackich 3 DSK 2 KP gen. Andersa, poległ 12 maja 1944 pod

Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, grób nr 3-D-14. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 839).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża.

Guzek Stanisław Michał

(1920–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 23 września 1920 w Bednarówce, pow. Tłumacz. Starszy strzelec 4 Batalionu Strzelców Karpackich 3 DSK 2 KP gen. Andersa, poległ 17 maja 1944 pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, grób nr 3-B-6. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 845).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża.

Kopytko Michał

(1919–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 28 sierpnia 1919 w Puźnikach, pow. Tłumacz. Kanonier 2 Karpacki Pułku Artylerii Lekkiej 3 DSK 2 KP gen. Andersa, poległ 27 kwietnia 1944 podczas ostrzału artyleryjskiego na przedpolu Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, gr. 4-D-14. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 883).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny, s. 473 • *Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża.*

Lis Zbigniew

(1920–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 25 sierpnia 1920 w Rafajłowej, pow. Nadwórna. Starszy ułan Pułku Ułanów Karpackich 3 DSK 2 KP gen. Andersa, poległ 19 maja 1944 pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, grób nr 9-B-15. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 38095).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża • Pułk Ułanów Karpackich, https://pl.wikipedia.org/wiki/Pu%C5%82k_U%C5%82an%C3%B3w_Karpackich, [dostęp: 5.05.2024].

Najdowicz Ignacy

(1913–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 4 stycznia 1913 w Śniatynie. Kapral Pułku Ułanów Karpackich 3 DSK 2 KP gen. Andersa, poległ 19 maja 1944 pod Monte Cassino we Wło-

szech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojzkowym, grób nr 9-B-11. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 38102).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża • Pułk Ułanów Karpackich.

Nickowski Józef Jan

(1918–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 27 grudnia 1918 w Kosowie na Pokuciu. Kapral (plutonowy wg wykazu odznaczeń) Pułku 4 Pancernego „Skorpion” 2 Warszawskiej Brygady Pancerniej 2 KP gen. Andersa, poległ 18 maja 1944 pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojzkowym, grób nr 9-B-5. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 29670).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża • 4 Pułk Pancerny,
https://pl.wikipedia.org/wiki/4_Pu%C5%82k_Pancerny_%E2%80%9ESkopion%E2%80%9D

Piwowarczyk Mikołaj

(1912–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 20 maja 1912 w Pniowie, pow. Nadwórna. Strzelec 5 Batalionu Strzelców Karpackich 3 DSK 2 KP gen. Andersa, poległ 17 maja 1944 pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojzkowym, grób nr 3-C-14. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 1008).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża.

Stojewski-Rybczyński Józef Edward Walerian (1902–1944), uczeń Państwowego Gimnazjum w Kołomyi, legionista, obrońca Polski w 1920 i 1939, oficer służby stałej artylerii WP i PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech, kawaler Orderu Virtuti Militari.

Urodził się 27 czerwca 1902 w Tłumaczu, był synem Józefa (1861–1942), inżyniera, i Heleny Krzyżanowskiej. Jego ojciec przybył na Pokucie w II połowie XIX w. z Bochni. Obaj starsi bracia Marian, legionista LP, i Piotr działali w POW i walczyli w wojnie bolszewicko-polskiej. Mieszkał z rodzicami i braćmi przy ulicy Sienkiewicza 60 w Kołomyi i tu uczęszczał do III klasy Państwowego Gimnazjum. Dodał sobie trzy lata by od 2 lutego 1916 przez dwa lata służyć w nieznanej jednostce Legionów Polskich. Na znak protestu przeciwko traktatowi brzeskiemu, który m.in. przyznawał Ukrainieckiej Republice Ludowej Chełmszczyznę i część Podlasia, ziemie etnicznie polskie, część żołnierzy Polskiego Korpusu Posiłko-

wego przebiła się przez front austriacko-rosyjski pod Rarańczą 16 lutego 1918. Większości, w której znalazł się S.J., nie udało się i ci zostali internowani na Węgrzech, a następnie wcieleni do armii austro-węgierskiej. W listopadzie 1918 powrócił do Kołomyi pod rządami Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej i jako uczeń gimnazjum wraz z ojcem i bratem Marianem wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). Ojciec Józef Stojewski organizował w domu zebrania konspiracyjne z dowództwem okręgu POW - J. Śliwą, B. Rogowskim, E. Wolanowskim i in. Bracia zaś zajmowali się werbowaniem, zbieraniem broni, a 24 maja 1919 wzięli udział w powstaniu peowiackim, które doprowadziło do opanowania miasta przez Polaków.

Gdy w połowie czerwca 1919 przez miasto przechodziła, skoncentrowana w rejonie Czerniowiec, kawaleria i artyleria 4 Dywizji Strzelców Polskich gen. Żeligowskiego obaj bracia wstąpili do niej, podobnie jak wielu ich rówieśników, i wzięli udział w walkach ukraińsko-polskich osiągając linię rzeki Zbrucz. S.J. jednocześnie kontynuował przerwana edukację w II Gimnazjum w Stanisławowie i we Lwowie, gdzie uzyskał egzamin dojrzałości w 1921. Wojnę bolszewicko-polską przeżył od października do końca roku 1919 jako kanonier w 5 Dywizjonie Artylerii Ciężkiej na froncie litewsko-białoruskim, a od stycznia 1920 do sierpnia 1921 w 3 baterii 11 Pułku Artylerii Ciężkiej w stopniu kaprała walczył pod Warszawą i na Polesiu w rejonie Słucka. W walkach pod Małorytą we wrześniu 1920 został ranny.

Po ukończeniu Szkoły Podchorążych w Warszawie (1922) i Oficerskiej Szkoły Artylerii w Toruniu (1924) został odkomenderowany do 6 Dywizjonu Artylerii Konnej w Stanisławowie. Tam od września 1928 do marca 1934 pełnił funkcję dowódcy baterii. Ostatnią jednostką w II RP był 2 Dywizjon Artylerii Konnej im. gen. Sowińskiego w Dubnie, gdzie od kwietnia 1938 objął stanowisko adiutanta dowódcy. Dywizjon był wyposażony w 12 armat kalibru 75 mm. Każda bateria, by odróżnić je na polu walki, posiadała innej maści konie, i tak 1 – kasztanowate, 2 – gniade, a 3 – kare, w sumie 902. Awanse S.J. w WP: podporucznik artylerii (1923), porucznik (1925), kapitan (1934), major (ok. 1940).

W kampanii wrześniowej 1939 dywizjon, liczący trzy baterie, walczył w pierwszych dwóch dniach wojny w bitwie pod Mokrą i Ostrowami koło Kłobucka w składzie Wołyńskiej Brygady Kawalerii Armii „Łódź”, stawiając skuteczny opór oddziałom pancernym Wehrmachtu wspieranym przez lotnictwo. Ta jedna z największych bitew września przyniosła chwałę polskiej kawalerii. Za tę kampanię dywizjon,

liczący w swym składzie 60% Ukraińców z Wołynia, i S.J. zostali odznaczeni Orderem Virtuti Militari.

Po klęsce wrześniowej dostał się do Francji i tam walczył jako dowódca 5 baterii II dywizjonu 1 Wileńskiego Pułku Artylerii Lekkiej. Następnie jako zastępca dowódcy 3 Karpackiego Pułku Artylerii Lekkiej 3 DSK gen. Ducha brał udział w kampanii włoskiej. Posługiwał się lwowskim bałakiem, dlatego zwany był przez żołnierzy „Józku”. Uczestniczył w walkach obronnych nad rzeką Sangro, poległ 17 maja 1944 od postrzału w głowę podczas natarcia na wzgórze 593 w bitwie o Monte Cassino, pełniąc funkcje obserwatora artyleryjskiego i ochotniczo dowodząc atakiem w zastępstwie poległego ppłk. Karola Fanslawa dowódcy 4 Batalionu Strzelców Karpackich 3 DSK, przed wojną kapitana 49 Pułku Piechoty w Kołomyi. Pochowany na polskim cmentarzu woj-skowym w Monte Cassino, gr. nr 4-C-19.

Rodziny jego nie ustalono. S.J. jest jednym z bohaterów książki Melchiora Wańkowicza *Bitwa o Monte Cassino*. Odznaczony pośmiertnie Orderem Virtuti Militari IV klasy (nr 52, 1944), Orderem Virtuti Militari V klasy (nr 8893, 1939), Krzyżem Walecznych (1920), Medalem Niepodległości (1932), Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę oraz Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 772).

CAW, Akta personalne i odnaczeniowe Stojewski-Rybczyński Józef Edward Walerian AP 4518, MN 15.04.1932. Dokumenty w teczkach wymieszano z jego bratem Marianem Józefem, Stojewski Piotr KKiMN 22-6654 • DAIFO, Księgi metrykalne parafii rzymskokatolickiej w Kołomyi, księga zgonów 1942 • Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Kołomyi za lata szkolne 1915/16, 1916/17, 1917/18. S.R.J. uczęszczał do III klasy w I półroczu 1915/16, w pozostałych latach nie figuruje • Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Kołomyi za rok szkolny 1918/19. S.R.J. uczęszczał już do VI klasy • Herzog S., *Zarys historii wojennej 5-go pułku artylerii ciężkiej*, Warszawa 1930, s. 9, <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/32666/edition/49905/content>, [dostęp: 5.05.2022] • *Księga pochowanych • Polski czyn zbrojny* • Łukomski G., Polak B., Suchcic A., *Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945 Wykazy* • *Rocznik oficerski 1924, 1928, 1932*, Warszawa • Wańkowicz M., *Bitwa*, s. 333-335, 358, 560, 587 • Skrzeciński J., *Wołyńska Brygada Kawalerii „Żelazna Brygada”*, Warszawa 2012 • Pokorny S., *Czołgi pod Mokrą*, Warszawa 1985 • 1 Wileński Pułk Artylerii Lekkiej, https://pl.wikipedia.org/wiki/1_Wile%C5%84ski_Pu%C5%82k_Artylerii_Lekkiej, [dostęp 1.03.2021] • 2 Dywizjon Artylerii Konnej, https://pl.wikipedia.org/wiki/2_Dywizjon_Artylerii_Konnej, [dostęp 1.03.2019] • 3 Karpacki Pułk Artylerii Lekkiej, https://pl.wikipedia.org/wiki/3_Karpacki_Pu%C5%82k_Artylerii_Lekkiej, [dostęp 1.03.2019].

Syposz Marcin

(1919–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 10 października 1919 w Tarnowicy Polnej, pow. Tłumacz. Strzelec 14 Wileńskiego Batalionu Strzelców 5 Kresowej Dywizji Piechoty (KDP) 2

KP gen. Andersa, poległ 8 maja 1944 podczas ostrzału artyleryjskiego na przedpolu Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, gr. nr 1-D-11. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 16180).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża.

Szafran Józef

(1920–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 22 grudnia 1920 w Hołoskowie, pow. Tłumacz. Starszy strzelec 1 Batalionu Strzelców Karpackich 3 DSK 2 KP gen. Andersa, poległ 12 maja 1944 pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, grób nr 5-A-2. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 1031).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża.

Szafran Karol

(1905–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 28 maja 1905 w Hołoskowie, pow. Tłumacz. Prawdopodobnie Karol i Józef pochodzili z tej samej rodziny. Bombardier 9 Pułku Artylerii Lekkiej 2 Grupy Artylerii 2 KP gen. Wł. Andersa, poległ 22 maja 1944 pod Piedimonte we Włoszech, pochowany został na polskim cmentarzu wojskowym w Monte Cassino, grób nr 4-B-16. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 33760).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny, s. 483–485 • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża • 2 Grupa Artylerii PSZ, [https://pl.wikipedia.org/wiki/2_Grupa_Artylerii_\(PSZ\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/2_Grupa_Artylerii_(PSZ)).

Szyłkret Franciszek

(1915–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 9 maja 1915 w Kołomyi. Mieszkał z matką i młodszym bratem Józefem, wywiezionym podczas okupacji niemieckiej na roboty do Niemiec, przy ulicy Folwarcznej 47. W latach 1939–40 przedostał się przez granicę polsko-rumuńską do PSZ na Zachodzie. Plutonowy 4 Batalionu Strzelców Karpackich 3 DSK 2 KP gen. Andersa, poległ 14 maja 1944 pod Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu, grób nr 3-E-9. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 1053).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny • Polskie cmentarze wojenne • Historia Krzyża • Relacja Mieczysława Błaszczyka z Tarnowa z 2003.

Pomnik Franciszka Szylkreta z Kołomyi. Fot. BK 1994

Szymański Jan

(1909–1944), żołnierz PSZ na Zachodzie poległy we Włoszech.

Urodzony 25 lutego 1909 w Hołoskowie, pow. Tłumacz. Kaprał 11 Pułku Artylerii Ciężkiej 2 Grupy Artylerii 2 KP gen. Andersa, poległ 3 maja 1944 podczas ostrzału artyleryjskiego na przedpolu Monte Cassino we Włoszech i tam został pochowany na polskim cmentarzu wojskowym, gr. nr 1-D-3. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino (nr 34944).

Księga pochowanych • Wykaz poległych • Polski czyn zbrojny, s. 483–485 • *Polskie cmentarze wojenne* • *Historia Krzyża* • 2 Grupa Artylerii PSZ, [https://pl.wikipedia.org/wiki/2_Grupa_Artylerii_\(PSZ\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/2_Grupa_Artylerii_(PSZ))

Czerwone maki od żołnierzy 2 Korpusu dla Tych, co polegli. Fot. BK 1994

http://www.montecassino.org.pl/cmentarze_polski_na_montecassino.php [dostęp: 5.05.2024]; Juliusz L. Englert, Krzysztof Barbarski, *Generał Anders*, Warszawa 1991, s. 170; Michał Paszyn, https://pl.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Paszyn, [dostęp: 5.05.2024]; Władysław Anders, *Bez ostatniego rozkazu*, Bydgoszcz 1989, s. 352-354; Kazimierz Kumaniecki, *Historia kultury starożytnej Grecji i Rzymu*, Warszawa 1969, s. 142; Melchior Wańkowicz, *Bitwa o Monte Cassino*, Warszawa 1992, s. 562; Magdalena Martyniuk, *Od Krakowa do Buenos Aires. Życie i twórczość Adolfa Gletta* https://issuu.com/martarzepiska/docs/pr__ba6, [dostęp: 5.05.2024]; *Przechodniu powiedz Polsce...*, Dom Polski Jana Pawła II, Rzym 1984.

¹ Barbara Mękarska-Kozłowska, *Lwów twierdza kultury i niepodległości*, Lublin 2000, s. 89; Jan Bielatowicz, *Laur Kapitolu i wianek ruty. Na polach bitew Drugiego Korpusu*, Londyn [1954]; *Polskie cmentarze wojenne we Włoszech*,